

20. СПФАРАН, ф. 4, оп. 4, д. 4875, 10 л.  
SPFARAN, f. 4, op. 4, d. 4875, 10 l.
21. ИИМК РАН НА РО, ф. 2, оп. 3, д. 76, 54 л.  
ИМК RAN NA RO, f. 2, op. 3, d. 76, 54 l.
22. АРЭМ, ф. 2, оп. 1, д. 106, 43 л.  
ARJeM, f. 2, op. 1, d. 106, 43 l.
23. ИИМК РАН НА РО, ф. 35, оп. 3, д. 9, 43 л.  
ИМК RAN NA RO, f. 35, op. 3, d. 9, 43 l.
24. СПФАРАН, ф. 153, оп. 3, д. 235, 4 л.  
SPFARAN, f. 153, op. 3, d. 235, 4 l.

**Севастьянов А. В.** Повернення вченого : навколо реабілітації Г. А. Бонч-Осмоловського (кінець 30-х – початок 40-х рр. XX ст.) / А. В. Севастьянов // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Історичні науки». – 2013. – Т. 26 (65), № 1. – С. 125–142.

У статті на основі узагальнення нових документальних матеріалів відомчих архівів Санкт-Петербургу (СПФАРАН, ІМК РАН НА РВ, АРЕМ) і розробок сучасної біоісторіографії висвітлюються обставини реабілітації Г. А. Бонч-Осмоловського після відбудовання табірному ув'язненню в 1934–1936 рр. наприкінці 30-х – початку 40-х рр. XX ст. Простежуються основні етапи створення ним капітальної монографії «Палеоліт Криму» і присудження наукового ступеня доктора історичних наук в 1941 р.

Проблема вивчення періоду масових репресій (кінець 20 – початок 50-х рр. XX ст.), спрямованих проти видатних діячів вітчизняної науки і культури займає все більш помітне місце в розробках сучасної історіографії. Чимале значення мають дослідження, присвячені введенню нових корпусів невідомих архівних документів, що дозволяють відновити нові факти біографій вчених, вплив цих подій на загальну атмосферу і стан науки в досліджуваній період. Вивчення історії кримознавства в 20–30-х рр. XX ст. містить ще чимало недосліджених сюжетів. Одним з них є наукова біографія та аналіз творчої спадщини видатного радянського археолога, антрополога і етнографа Г. А. Бонч-Осмоловського. Одним з маловивчених сюжетів життя вченого є обставини його арешту в 1933 р., відбудовання сфальшованого покарання та повернення до Ленінграда в 1936 р. і подальшої боротьби за реабілітацію. Пояснюється це, насамперед, суперечливістю джерельної бази. Значний пласт інформації містять матеріали фондів ІМК РАН НА РВ. Однак, матеріали особових фондів Г. А. Бонч-Осмоловського, як у ІМК РАН НА РВ (ф. 71), так і в АРЕМ залишаються недоступні дослідникам, т. я. в них не проведена необхідна науково-технічна обробка матеріалів. При цьому склад цих фондів грає ключову роль при відновленні основних етапів біографії вченого.

На рубежі 20–30-х рр. XX ст. Г. А. Бонч-Осмоловський вже був визнаним вченим. Про це говорять його численні публікації про розкопки первісних скельних навісів і печер в Криму. Була підтверджена автентичність і старовина кісткових останків неандертальців з печери Київ-Коба, почалася масштабна робота з аналізу антропологічних матеріалів, формулювання теоретичних висновків. У 1926 р. вчений зміг здійснити поїздку до Франції і провести необхідні консультації з найбільш значимими дослідниками світового масштабу. Поряд з професором П. П. Єфименко Г. А. Бонч-Осмоловський був найбільш авторитетним фахівцем з палеоліту в радянській науці, очолював Четвертинний відділ в Геологічному інституті АН СРСР. 29 листопада 1933 вчений був заарештований, у квітні 1934 р. засуджений до 3-річного табірному терміну в Воркуті, зумів достроково звільнитися в лютому 1936 р., після чого вів постійну боротьбу за реабілітацію, в якій брали участь авторитетні представники різних підрозділів АН СРСР. Її результатом стало зняття судимості в лютому 1941 р., відновлення наукової репутації і присудження наукового ступеня доктора історичних наук у вересні 1941 р без захисту дисертації.

**Ключові слова:** Г. А. Бонч-Осмоловський, палеоліт Криму, Академія наук СРСР, Інститут історії матеріальної культури імені М. Я. Марра АН СРСР, П. П. Єфименко.

**Sevastyanov A. V.** Return of scientist : around rehabilitation G. A. Bonch-Osmolovsky (late 30 's - early 40 's XX century) / A. V. Sevastyanov // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Historical Science. – 2013. – Vol. 26 (65), No 1. – P. 125–142.

On the basis of generalization of new documentaries departmental archives of St. Petersburg (SPFARAN, IHMC, AREM) and the development of modern bioistoriografii highlights circumstances rehabilitation

G. A. Bonch-Osmolovsky camp after serving imprisonment in 1934–1936 ., at the end of 30 's – early 40 's XX century. The main stages of creating their fundamental book «The Paleolithic of Crimea» and the award of the degree of Doctor of Historical Sciences in 1941.

The problem of studying the period of mass repression (late 20 – early 50 's XX century) against the outstanding figures of Soviet science and culture occupies a more prominent place in the development of modern historiography. Considerable importance of research devoted to the introduction of the new buildings of unknown archive documents, enabling restoration of new facts biographies of scientists, the impact of these events on the general atmosphere and the state of science in the study period. The study of history of Crimea local lore in the 20–30's the XX century still contains a lot of unexplored subjects. One of them is the biographic analysis of the creative heritage of outstanding Soviet archaeologist, anthropologist and ethnographer G. A. Bonch-Osmolovsky. One of the little-known stories of life of the scientist are the circumstances of his arrest in 1933, the conclusion and return to Leningrad in 1936 and the subsequent struggle for rehabilitation. The reason is, first of all, the inconsistency of the source base. A considerable amount of information materials contain funds IHMC. However, materials of personal funds G. A. Bonch-Osmolovsky in IHMC (form 71), and in AREM remain available to researchers because they do not undertake the necessary scientific and technical processing of materials. The composition of these funds play a key role in the reconstruction of the main stages of the biography of the scientist.

At the turn of the 20's – 30 's XX century G. A. Bonch- Osmolovsky already been established scholars. This is indicated by his numerous publications on the excavations of prehistoric rock shelters and caves in the Crimea. Was confirmed the authenticity and antiquity of the skeletal remains of Neanderthal cave Kiik- Koba, began a large-scale work on the analysis of anthropological materials, formulation of the theoretical conclusions. In 1926, the scientist was able to make a trip to France and undertake the necessary consultations with the most important researchers worldwide. Along with professor P. P. Efimenko G. A. Bonch- Osmolovsky was the most authoritative expert on Paleolithic in Soviet science, led the Quaternary section at the Geological Institute of the USSR Academy of Sciences. November 29, 1933, the scientist was arrested, in April 1934 – was sentenced to three -year term of the camp in Vorkuta, managed to escape early in February 1936, and then led a constant struggle for rehabilitation, participation by authoritative representatives of various departments Academy of Sciences USSR. Its result was the removal of conviction in February 1941, the restoration of academic reputation and the award of the degree of Doctor of Historical Sciences in September 1941 without a thesis.

**Keywords:** G. A. Bonch-Osmolovsky, paleolithic of Crimea, USSR Academy of Sciences, Institute of History of Material Culture named N. Ya. Marr Academy of Sciences of the USSR, P. P. Efimenko.

*Поступила в редакцию 01.11.2013 г.*

**Рецензенты:**

д.и.н., проф. А. А. Непомнящий

д.и.н., проф. Е. В. Смынтына